

JEDAN NEPOZNATI HRVATSKI TOPONIM U ZAPADNOJ NJEMAČKOJ

Neven Budak

Tragajući za hrvatskim hodočasniciima koji su u velikim brojevima kroz čitavi srednji vijek pa sve do kraja 18. st. hodili njemačkim cestama do Kölna i Aachena da bi se poklonili relikvijama Sv. Tri Kralja, Karla Velikog i inima, naišao sam slučajno na dosada nepoznat toponim "Croatienhof" u gradiću Nideggenu, jugoistočno od Aachena.

Riječ je o dvoru, imanju unutar gradskih zidina, a u literaturi je bio spomenut prvi put u jednom radu o ahenskim prisežnicima.¹ Autorica je navela da je imanje dodijeljeno kao leno ahenskom prisežniku Jakobu Pastoru 1580. g.² U jednom drugom članku, međutim, navodi se drukčiji oblik: Croatirhof.³ Tražeći izvorni naziv imanja, naišao sam u pokrajinskom arhivu u Düsseldorfu na fond isprava što se odnose upravo na ovo leno.⁴

Najstarija je isprava od 25. svibnja 1484. kojom grofovi od Jülicha i Berga dodjeljuju Croatienhoff kao leno Wilhelmu von Meesheimu.⁵ Sve isprave koje slijede imaju uglavnom isti sadržaj: leno se dodjeljuje, sve do 1622, zajedno s Fischbacherhoffom, a nakon toga odvojeno.⁶

Oblik Croatienhoff (Kroatien hoff) javlja se redovito u svih dvanacst isprava sve do 1745, kada se prvi put bilježi kao Croatirhoff.⁷ Isprava iz 1769. donosi oba oblika,⁸ nakon čega je poznat samo noviji. Već se u 19. st. udomaćio u Nideggenu naziv Bewershof, prema rodu u čijim se rukama najdulje nalazio, pa se i danas tako naziva.

Postanak toponima teško se može preciznije datirati. U diseldorfskom se arhivu čuvaju i tri knjige imbrevijatura isprava kojima su jiliški grofovi podjeljivali lena tijekom 15. st., no ni u jednoj od njih nisam uspio naći spomena traženom toponimu.⁹

¹ Luise Freiin von Coels von der Brügggen. Die Schöffen des Königlichen Stuhls von Aachen von der frühesten Zeiten bis zur endgültigen Aufhebung der reichsstädtischen Verfassung 1798. Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins (dalje: ZAG) 50, 1929.

² Isto, 290.

³ Emil Pauls, Zur Geschichte des Weinbaus, Weinhandels und Weinversehens in der Aachener Gegend, ZAG 7, 1885, 196.

⁴ Düsseldorf, Hauptstaatsarchiv, Jülich – Lehen, kut. 65.

⁵ Isto, 1.

⁶ 1565. leno dobiva Wilhelm Pastor (isto, 4), a 1591. Mathias Bewer (isto, 7 i 8).

⁷ Isto, 13.

⁸ Isto, 14.

⁹ Jülich – Berg; Lehen, Generalia 1; Herzog Reinhard's Lehenbuch (1402 – 1423). Herzog Adolfs Lehenbuch (1423 – 1437) i Herzog Gerhards Lehenbuch (1437 – 1475).

Croatiendorf

in der Stadt de Nideggen am Rhein Rhein an der Jahres (1730)

Grad Nideggen 1730. godine

S druge strane, dvor, a time ni leno, nisu mogli nastati prije izgradnje samoga grada, Burg Nideggen, prvobitno sjedište jiliških grofova, sagrađen je između 1177. i 1190.¹⁰ Iako je bio smješten izvan prometnih putova, grof Gerhard je odlučio uza nj osnovati gradsko naselje kojemu je podijelio povlastice u prosincu 1313.¹¹ Već u toku prve polovice 14. st. podignute su gradske utvrde.¹² Croatienhof je bio smješten na samom jugoistočnom uglu, oslanjajući se na zidine, a u njegovu se sastavu nalazila i ugaona kula što se u 18. st. nazivala Croatierturm.¹³

M. Aschenbroich je pretpostavljao da se leno prvi put spominje možda već 1356, kada se u jednom dokumentu govori o markgrofovoj kući na gradskim zidinama: "... zu Nydeck by des Margreven hoyse an der muren ...".¹⁴ To je doista samo pretpostavka, no zanimljivo je da je i dandanas stambena zgrada unutar dvora, zapravo palača, pored gradske vijećnice najrepzentativniji objekt u Nideggenu.

Croatienhof je bilo tzv. Mannlehen, dakle leno čiji je uživatelj imao obvezu konjaničke vojne službe. U zamjenu za to bio je oslobođen svih gradskih obveza te nije potpadao pod jurisdikciju gradskog suca, mada je dvor bio smješten unutar gradskih zidina.¹⁵ Ispod burga, s istočne strane, stoji stijena s ostacima utvrda. Već 1696. nosi ime Bewersley, prema rodu koji tada drži i Croatienhof, pa Aschenbroich misli da je upravo to bila utvrda što su je uživaoci lena morali braniti.¹⁶

Croatienhof je, dakle, bio vojničko leno vezano uz burg, a ne grad. Zbog toga njegove eventualne početke možemo staviti najranije u sam kraj 12. st., kada je burg podignut. To ipak ne znači da je i toponim iz tog vremena, jer je prvi put zabilježen tek u drugoj polovici 15. st. Svakako je zanimljivo da se hrvatsko ime veže i u ovom slučaju uz vojničku službu.

Na pitanje o mogućem porijeklu imena također ne možemo dati precizniji odgovor. Nideggen se, kako sam već spomenuo, nalazi tridesetak kilometara južno od puta kojim su hodočasnici iz Mađarske, Hrvatske i Slovenije išli od Kölna u Aachen. Dvadesetak kilometara sjeverno od istog puta, gotovo u istom smjeru, nalazi se zaselak Ungarshausen. Moguće je, prema tome, pojavu hrvatskog (i ugarskog) imena tumačiti vezama koje su ostvarivane hodočašćima, iako postoje i drukčija objašnjenja. U svakom slučaju, ne radi se o ranosrednjovjekovnom toponimu.^{16a}

Sam oblik imena lena također je čudan. Očekivali bismo da bi trebao glasiti Croatenhof (Kroatienhof) ili Kroatischhof prema etnonimu, a ne Croatienhof prema nazivu zemlje. Već i to jasno potvrđuje da toponim ne može biti ranosrednjovjekovni.¹⁷

¹⁰ I. B o d s c h, Nideggen – Burg und Stadt, Köln 1989. g.

¹¹ Isto, 18. Pregled povijesti Nideggena s nekoliko karata i ilustrativnim materijalom vidi u Rheinischer Städteatlas, Lieferung III, Nr. 20, Köln 1976.

¹² Bods ch, n. dj., 39.

¹³ Rheinischer Städteatlas, n. dj., na planu iz 1763.

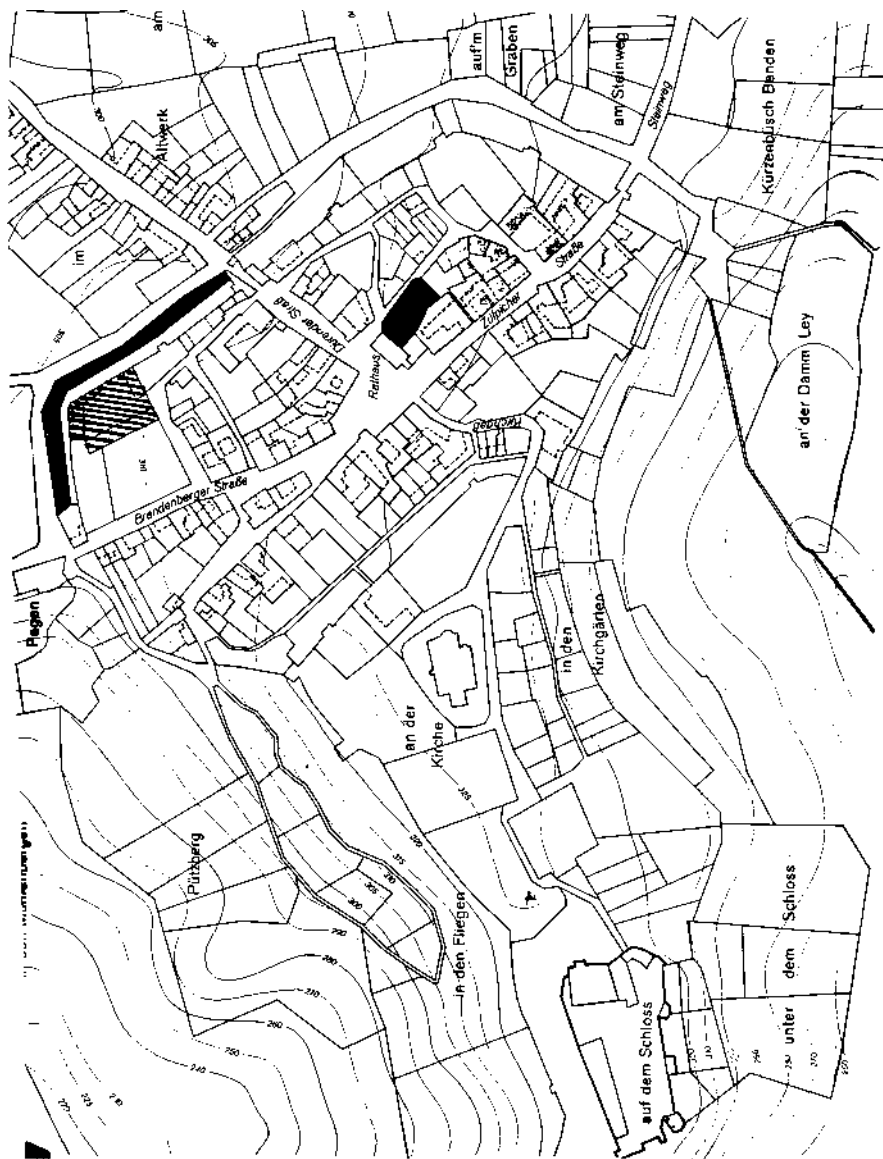
¹⁴ M. A s c h e n b r o i c h, Beiträge zur Geschichte des Herzogtums Jülich, Bd. I, Bochum 1867, 174.

¹⁵ Isto, 174 – 175.

¹⁶ Isto, 176.

^{16a} O hrvatskim hodočašćima u Aachen vidi: N. Budak, Hrvatska hodočašća u Aachen, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest.

¹⁷ U 17. st. jednom se čak bilježi kao Lehen Croatien. Düsseldorf, Hauptstaatsarchiv, HS N I, Nr. 4a, 230, 238.

Nideggen prema planu iz 1829. (iscrtkano: Croatienhof)

Zusammenfassung

EIN UNBEKANNTES KROATISCHES TOPONYM
IN WESTDEUTSCHLAND

Neven Budak

In dem Städtchen Nideggen, südöstlich von Aachen, befindet sich innerhalb der Stadtmauern ein Hof, ein Besitz namens Croatienhoff. Zum erstenmal wird er 1484 urkundlich genannt, als ihn die Grafen von Jülich und Berg als Lehen verliehen. Unter demselben Namen wird er bis 1745 mehrmals auftauchen, um dann in einer Urkunde als Croatirhoff bezeichnet zu werden. Im 19. Jh. hat sich die Benennung Bewershoff eingebürgert, nach der Familie, in dessen Besitz er sich längere Zeit befunden hat; diesen Namen trägt der Hof auch heute noch. Das Lehen war mit militärischen Pflichten verbunden. Da es an eine Burg gebunden war, kann es frühestens im 12. Jh. gegründet sein, als auch die Burg Nideggen gebaut wurde. Es wäre möglich, daß der Ursprung des Namens in den Kontakten zu suchen ist, die diese Gegenden mit Kroatien und Ungarn durch Vermittlung der Pilger pflegten (etwa zwanzig km nördlich liegt das Dörfchen Ungarshausen).

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 20 000 HRD

Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske
Industrogradnja, Zagreb, Savska c. 66 – potpomogla tiskanje rasprave
o Božidaru Magovcu

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb
Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1993.